

הַלְכוּת פֶּסַח סִימָן תכט

ביאורים ומוספים

סימן תכט

שְׁאִין נוֹפֵלִין עַל פְּנֵיהֶם בְּכָל חֹדֶשׁ נִסָּן

[משנ"ב ס"ק א]

[הוא הדין בשאר ימים טובים⁽¹⁾].

(1) אמנם בפורים, כתבו התוס' (מגילה ד, א ד"ה מאי) שאין דין זה נהג. וכן בחנוכה, כתב בקונטרס חסדי אבות (סי' יז, נרפס בסוף ספר יבין דעת), שאין דין זה נהג. ובטעם הדבר כתב, שאם בפורים שעיקרו מ'דברי קבלה' וקראוהו יום טוב, אין דין זה נהג, קל וחומר בחנוכה, שאינו אלא מדרבנן ואף לא קראוהו יום טוב. ולענין יום הכיפורים ובחג הסוכות, דייק הפני יהושע (מגילה ד, א) מדברי התוס' שם (ד"ה מאי) שנהג דין זה גם בהם, וכתב שלפי זה מראש חודש אלול צריך לדרוש מהלכות ראש השנה, ומט' אלול בהלכות יום הכיפורים, ומי"ד אלול בהלכות חג הסוכות, ותמזה הפני יהושע שלא מצינו תקנה כזו. וראה מה שכתב המשנ"ב להלן (ס"ק ב) בענין לדרוש בהלכות יום הכיפורים וחג הסוכות בשבת שובה.

[משנ"ב שם]

וְעַל-פְּנֵים בְּיוֹם-טוֹב גּוֹפֵא, לְכָל עֶלְמָא צְרִיךְ לְשַׁאֵל וְלִדְרֹשׁ בְּכָל יוֹם-טוֹב בְּהַלְכוּתָהּ⁽²⁾.

(2) ואף לענין שבת, כתב השפת אמת (מגילה ד, א) שמצוה לדרוש בהלכות שבת בשבת, שהרי בגמרא (שם לב, א) למדו תקנה זו מן הכתוב (ויקרא כג מד) "ידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל", ואף שבת היא בכלל 'מועדי ה'".

וכן בפורים, אף על פי שאין נהג בו דין 'שואלין ודורשין ל' יום קודם לחג' [ראה לעיל], כתב המשנ"ב לקמן (סי' תרפח ס"ק טז) שמ"מ ביום הפורים עצמו יש חיוב לשאול ולדרוש בהלכות היום, אלא שיוצאים ידי חובה זו בקריאת המגילה. אמנם כשחל פורים בשבת ואין קוראים את המגילה, כתב המשנ"ב (שם) שחובה לשאול ולדרוש בהלכות היום [וראה מגילה ד, א ותוס' שם ד"ה פורים].

וכן בחנוכה, כתב הפני יהושע (מגילה שם) שמצוה לשאול ולדרוש בענינו של יום, וביאר, שאף על פי שפורים וחנוכה אינם אלא מדרבנן [ולא היו בכלל תקנת משה רבינו ע"ה], מ"מ כל תקנה שתוקנו חכמים בעין דאורייתא תיקנו.

ובראש השנה ויום הכיפורים, כתב המהרש"א (יחידושי אגדות מגילה לב, א) שאין תקנה זו נהגת, לפי שלא נתקנה אלא על ימים טובים הבאים מזמן לזמן, ויש להיזהר בהלכותיהם, אבל בראש השנה ויום הכיפורים שענינם עשיית תשובה, לא נתקנה התקנה, שהרי בכל ימות השנה יש לאדם ליתן את ליבו לתשובה כמו ברה"י ויוה"כ. אכן, במשנ"ב להלן (ס"ק ב) כתב, שבשבת שובה יש לדרוש מהלכות יום הכיפורים מלבד מה שדורש מענין התשובה. ומשמע בדבריו ששייך לדרוש ביום הכיפורים גם מהלכות היום שלא מעניני התשובה וכגון הלכות הצום והעיניו, וכן הקשה הגר"י קרליץ (חוט שני פ"א שע"ה"צ ס"ק יג) על דברי המהרש"א.

[משנ"ב ס"ק ב]

שְׁלֹשִׁים יוֹם⁽³⁾.

(3) וכעין זה כתב לקמן (סי' תלו ס"ק לב) לענין חמץ קודם הפסח, שכל שלשים יום קודם הפסח צריך אדם לעיין בכל שימוש שעושה בחמץ, שלא ישאר חמץ שלא ניתן להסירו בקלות.

[משנ"ב שם]

וּמִכָּל מְקוֹם מְצוּה לְכָל אֶחָד לְעֶסֶק בְּהַלְכוּת פֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם קִדְמָה⁽⁴⁾.
(4) וכן כתב השו"ע הרב (ס"ג) שכיון שבזמננו אין מצוי כל כך המנהג שדורשים ברבים שלשים יום קודם החג, כיון שכתובות כל הלכות החג בספרים, לכך מצוה על כל אחד שילמד בעצמו הלכות החג קודם החג, כדי שידע המעשה אשר יעשה.

[משנ"ב שם]

לְכָן בְּתָג עֲצֻמוֹ⁽⁵⁾.

(5) והוסיף השל"ה (מס' יומא פרק דרך חיים תוכחת מוסר אות רג), שבכל עת ראוי ללמוד את המסכת בש"ס הנוגעת לאותו זמן, בפסח מסכת פסחים, בסוכות מסכת סוכה, בשבת שקוראים פרשת שקלים, מסכת שקלים, ובשבת שקוראים פרשת פרה, מסכת פרה, וכן על זו הדרך.

[משנ"ב ס"ק ג]

וּמִנְהָג וְכוּ'⁽⁶⁾.

(6) ועני בר אוריין המדקדק במצוות ורוצה להדר ולאכול רק מצה העשויה מקמח שנשמר משעת קצירה, כתב הפתחי תשובה שחייבים לתת לו קמח זה ממעות 'קמחא דפסחא'. וכן עני שנהג בשנה הקודמת לאכול מצה שמורה דוקא, חייבים לתת לו קמח זה.

ולענין נר חנוכה, כתב בביה"ל לקמן (סי' תרעא ס"א ד"ה ואפילו), שאף על פי שגבאי צדקה חייבים לתת לעני נר להדליק, מ"מ אינם חייבים לתת לו אלא נר אחד בכל לילה, כדי שיקיים את עיקר המצוה, דהיינו מצות נר איש וביתו, אבל אינם חייבים לתת לו נרות כדי שיהיה מן המהדרין [וראה שו"ת משנת יעבץ א"ח סי' ז מה שכתב בזה].

[משנ"ב שם]

וְיִכְלִין בְּגֵי הָעִיר לְקַפּוֹת זֶה לָזֶה לְעֵנָן זֶה⁽⁷⁾.

(7) ולענין נתינת 'קמחא דפסחא' מ'מעשר כספים', דעת הגרש"ז איערבך (הלכות שלמה פסח פ"ב דבר הלכה אות ג) שהואיל ובזמננו אין סדר גביה קבוע ל'קמחא דפסחא', וגם אין סכום קבוע אותו מחייבים לתת, אפשר ליתנו מ'מעשר כספים', ואינו נחשב כפורה חובר בכספי מעשר, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ב).

[משנ"ב ס"ק ד]

חֲטִים לְחֻלְקָן⁽⁸⁾.

(8) והרצוה לקיים מנהג זה באופן המהודר ביותר, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ב) שיתן לעניים אף את שאר צורכי החג, שלא להוכרה נתינת חטים וקמח אלא משום שזו הנתינה המועטת ביותר בה מקיימים מנהג זה.

וכן גבאי צדקה שקיבלו מעות עבור 'קמחא דפסחא', דעת הגרש"ז איערבך (הלכות שלמה פסח פ"ב ארחות הלכה הע' 3) שרשאים לתת אותן לעניים גם עבור שאר צרכי החג, כגון לצורכי ביגוד וכדו'.

[משנ"ב שם]

שְׁעָלֵי-יִדִּי-זֶה מִקָּרָא הַנִּיתָה טְפִי⁽⁹⁾.

(9) ובזמננו שאין כל אחד אופה מצות לעצמו, אלא נאפות הן במאפיות וכל אחד רוכש אותן מכספו, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שיש לתת לעניים מעות, והם יקחו בהן מצות. ובספר נהר מצרים (הל' פסח ס"א) כתב, שבזמנו היו נוהגים במצרים לחלק לעניים מצות אפוחות, לפי שצער הוא להם לטפל בטחינה ובאפיה, וכתב שכן נהגו בעיה"ק ירושלים.

ב פֶּאֶר הַגּוֹלָה

א (א) *שואלין בְּהִלְכוֹת (ב) פֶּסַח קֹדֶם לַפֶּסַח (ג) (ד) שְׁלֹשִׁים יוֹם: הֵגָה (ה) וּמִנְהַג לְקִנּוּת (ו) חֲטִים א פסחים ו

(א) פסח. וה'ה' שָׁאָר יָמִים טוֹבִים, ב"ח, מ"א, ח"י: (3) שְׁלֹשִׁים יום. ומתחילין מיום הפורים עצמו, ח"י וי"ד אהרן, ולא כפר חדש, רק בשבת שלפני פסח שקורין שבת-הַגְדוֹל, עין ב"ח וי"ח' השעם, ועין י"ד אהרן. ומ"מ מצוה לכל א' לעסוק ב'הל' פסח שלשים יום לפני הפסח, ב"ח. והעולם דורשין בשבת-הַגְדוֹל כשאין ערב-פסח חל

משנה ברורה

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

[illegible]

הלכות פסח סימן תכט

לחלקן לעניים לצורך פסח, וכל מי שדר בעיר (ג) [ג] (ה) *י"ב חדר צריך (ד) (ו) לתן לזה (א"ט): **ב יאין נופלין על פניהם (ז) בכל חדר (ח) ניסן, ואין אומרים (ו) (ח) 'צדקתך' בשבת במנחה, ואין מספידין בו, גאין מתעניין בו (ט) 'לתזכיר (י) בצבור, והבכורות מתעניין בו בערב-פסח:** הגה גם אין אומרים צדוק-הדין בכל חדר ניסן. ונהגו שאין מתעניין בו תענית כלל (י) אפלו יום שמת בו אביו או אמו, (יא) אכל תענית (ט) חלום מתעניין. ואין אומרים (יב) 'מזמור (ט) לתודה' ואל ארץ אפים 'ולמנצח' (י) (יג) בערב-פסח ולא ביום טוב (מהר"ם). ונהגים להרבות קצת באכילה ושתיה ביום אחר הקדש, והוא (יא) (יד) אסור חג (מגרא ורש"י פ' לולב):

ב טור בשם מצא
הרב ובמסקנת סוסי
בפרק בתרא, וכן
סבא נרחק סימן נמה
ג בית יוסף בשם
מסקנת סוסי
שערינו פרש הבית
יוסף שהשלמדיים
שנהגים להתענות
ביום חג קנין חלול
הם וכו' כדלקמן סימן

הם וכו' כדלקמן סימן חקם גם בניסן מתעניין וכו', עכ"ל. וכבר סבא ור"א בהג"ה הפנהג

שערי תשובה

באר היטב

[ג] יב"ח. עכ"ט. ונען מח"ב בשם שבות-השני, אם עשו ד' טובי העיר נזכה בבה"נ לצורך חטים ותי אורחין, אין לנפאים וכו"ה מאותה העיר למזבח, כי הם נזכרים. ומי שצדק לצדקה חוץ לו יום קדש הפסח, שר לקח מה חטים לעניים וכתב המ"א: ונ"ל דעני שאינו דר פה שלשים יום מ"מ מתזכרים לתן לו מזה לאלל אלא שאין נזכרים לו חטים, ע"ש: (ד) לתן. אפלו ח"ח הפטור ממס, שכנה"ג: (ה) ניסן. מפני ש"ב נשיאים הקריבו י"ב ימים וכל יום הקריבו היה יום קדש, ואח"כ ערב-פסח ופסח ואסרו-חג, א"כ יצא רב החלש בקדשה נובש"ש דמנחות הטעם, מרש יקרא דניסן אהאקם תמידא כר, ע"ש, עין (חקי-עקב) [כ"י] הנ"מ לפיכך עושים פלה קדש: (ו) צדקתך. גם א"א יחי רצון שלאחר קה"ת גם אין מזכירין בו נשמות גם אין אומרים קדיש אחר צ"ה, ונקט כללא בקדש, דצ"ה נצ"צ נרחס וחנן שרים הם. וכו' ור"א ביו"ד סימן תא ש"א צ"ה בע"ש אחר חצות וכו"ה בע"ש, ובקרב ר"ח ובקרב חזקה אומרים אחר חצות באשכנז אומרים אחר חצות בבליקה, (לבוש) [ח"ן]. ונ"ל ש"ה שלש לקרות בניסן כל יום הנשיא שלו, וכו"ה פ' בהעלותך עד כן עשה את המנחה: (י) בצבור. פ"י דאין מזכירין התענית בצבור, אבל מ"מ הנידיר שנהג להתענות בב"ב מטר להתענות בו לדעת המסחר, לכ"ן כרמ"א שאין מתעניין בו תענית כלל: (ט) חלום מתעניין. וא"צ למיתב תענית למעניו, ואם התענה בשבת תענית-חלום: תענה תענית למעניו בניסן, וכו"ה בין י"כ לספות או בימי הגבלה, ומ"מ נ"ל דאם הוא סמוך לעשור לחודש תענה ב' לחודש שהוא תענית צדיקים כמ"ש סימן תקפ, וכו"ה אם היה ביום ראשון ר"ח ניסן מתענה, מ"א. והב"ח ושל"ה כתבו דאחר אסרו-חג יש להתענות יאר-צייט, וכו"ה ע"ח איך. ומ"א נט"ז ח"ח קתבו דאין להחמיר, דתעניתים אלו חמרא בעלמא הם [וח"י מסים: פק חזי מאי עמא דבר]. וחסון, עין סימן תקעג דינו: (ט) לתודה. שלחמיתודה היה חזק ואפלו בע"פ אסור להקריבה, שבווא לידו נותר: (י) בע"פ. ומשקימו לבהכ"נ בע"פ כדי שיקמר סעודתו קדם ד' שעות, מהר"ל: (יא) אסור חג. המנהג שלא להתענות בכל א"ח, עמ"א. מ"כ, להשיל אסור בכה"נ לאיזה צורך גדול מטר בניסן אף שאסור בחשר:

באור הלכה

משנה בוררה

ועל-פ"נים בבית-המדרש בחבירות בנדאי יש חייב ללמד שלשים יום קדם אף לרבני תירושלימי, וכמו שכתב הפני-משה: * י"ב חדר. ונהגין זה אף למי חזיב. ונען בשערי-תשובה. ודין זה ד"ב חדר (ט) שנה גם לעני, שאז חזיבים לתן לו כפ"א עניי העיר, ואם דעתו להשתפע, לאתבר חזיבים לתן לו. וכתבו האחרונים בשם הסמ"ק, דהאידינא נהגים בכל הצדקות, בין לענין בעלי הבתים בין לענין העניים, בשלשים יום⁽¹⁰⁾. ואפלו העני שאין דר פה שלשים יום, אף שאין מתזכרים לתן לו קמח לכל ימי הפסח בבת-אחת, מכל מקום חזיבים לתן לו מזה הפסח בדרן שחזיבים לתן לו פת כל ימות השנה, מזון שתי סעודות לכל יום ויום מימות החל שהוא שוהה בעיר, ובשבת מזון שלש סעודות, כמו שכתב בירור-דעה סימן רנו, עין שם: (ו) לתן לזה. ואפלו תלמיד-חכם הפטור ממס [אחרונים]. ונען בקרי-מגדים⁽¹¹⁾. ושעור הנהיגה צריך להעיר על כל אהד לפי ממונו⁽¹²⁾. ואלה המשפמטים עצמם מלתן קמח עניים, יש עין בידם. והנה ידוע שעניי העניים נשואות לזה, וכשהם ישארו (י) ברחק ובקרבון והוא יעלים עין בזה, ידוע מה שאמר הגמרא סנהדרין ל"ה 'כל תענית' וכו', עין שם בפרוש רש"י⁽¹³⁾, והוא גם-כן בעין זה⁽¹⁴⁾: **ב (ז) בכל חדר ניסן.** מפני ששנים-עשר נשיאים הקריבו בשנים-עשר ימים, וכל ימי הקריבן היה יום-טוב שלו, וערב-פסח, וימי הפסח גופא ואסרו-חג, אס"פ יצא רב החלש בקדשה, לפיכך עושין פלו קדש: (ח) 'צדקתך'. גם אין אומרים בחדר ניסן היתה רצון, שאחר קריאת התורה ואין מזכירין בו נשמות, וגם צדוק-הדין והקדיש שאחריה אין אומרים. ונקבל, דצדוק-הדין וצדקתך צדק ירחסו ותמו' שוין⁽¹⁵⁾. וכן בערב-שבת וערב-יום טוב אחר חצות אין אומרים, אכל בערב-ראש-חדש וערב-חזקה אחר חצות צדוק-הדין⁽¹⁶⁾. וטוב לקרות בניסן בכל יום הנשיא שלו, וביום י"ג פרשת בהעלתך עד י' עשה את המנחה⁽¹⁷⁾ [אחרונים]: **(ט) לתזכיר בצבור.** פרוש, דאין מזכירין התענית בצבור⁽¹⁸⁾, אכל מכל מקום הנידיר שנהג להתענות שני ונמישי ושני, מטר להתענות בו לדעת המסחר. ומנהגנו בהרמ"א שאין להתענות כלל [אחרונים]: **(י) אפלו יום וכו'.** הנינו בכל החדש ניסן, וכן ערב ראש-חדש איר גם-כן אין מתעניין אפלו הנהגים להתענות בכל ערב-ראש-חדש, אכל החתן והספלה ביום חתום נהגים להתענות אפלו בראש-חדש ניסן⁽¹⁹⁾ משעם שיתבאר בסימן תקעג⁽²⁰⁾ [אחרונים]: **(יא) אכל תענית חלום מתעניין.** ואין צריך למיתב תענית לתעניתו בחודש איר כדי שיכפר לו על מה שהתענה בחודש ניסן על חלומו כמו שצריך לעשות מי שמתענה תענית-חלום בשבת ויום-טוב וראש-חדש וחלו של מוצד שהוא צריך לישב בתענית על תעניתו כמו שנתבאר בסימן תיח. ואם התענה בשבת שבתוה ניסן תענית-חלום, מטר להתענות ליום מטר ביום ראשון על מה שהתענה בשבת, כיון שאסור תענית זה אינו אלא מנהג. ואפלו אם חל ראש-חדש ניסן באחד בשבת ובשבת שלפניו התענה תענית-חלום, מטר לו לישב בתענית בראש-חדש ניסן על מה שהתענה בשבת⁽²¹⁾ [אחרונים]: **(יב) 'מזמור לתודה'**⁽²²⁾. שלחמיתודה היה חזק ואפלו בע"פ אסור להקריבה, שבווא לידו נותר⁽²⁴⁾: **(יג) בערב-פסח.** ומשקימו לביית-הכנסת בערב-פסח⁽²⁵⁾ כדי שיקמר סעודתו קדם ארבע שעות [מהר"ל]: **(יד) אסור חג.** המנהג שלא להתענות בכל

שער הציון

(ט) מגן-אברהם ור"א, והוא מהירושלמי. ומה שכתבתי דאם דעתו וכו', כן פתב הג"ח, ובקרי-מגדים מסתפק קצת בזה: (י) ואפשר דמשום זה תקנו קדמונינו בפסח יותר משאר ידלים, שהוא זמן חרות ויושבין מסבין וכל אהד הוא וביתו ברב שמחה, אין זה כבוד לה' שהעניים יהיו אז רעבים וצמאים, ועל-כן נהגין לו קמח על כל ימי הפסח שיוכל גם הוא לספר יציאת מצרים בשמחה. ועוד טעם פשוט, דחמץ אינו רשאי לאלל, ומזה אינו מצוי בל-כך להשיג לקנות, ואם לא יכינו לו על כל ימי פסח אפשר שיפאיר ברעב או יוכל לבוא ליד קלקול, ומצאית זה הטעם במשנה-הדנה:

תרגום: 1 יום השנה לפסח.

הַלְכוּת פֶּסַח סִימָן תכט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ה]

בְּשִׁלְשִׁים יוֹם⁽¹⁰⁾.

[משנ"ב ס"ק ח]
וְהַפֶּלֶל, דְּצִדִּיק־הַדִּין וְצִדְקָתוֹ צָדֵק וְיִצְחָק וְחֲנֻנִי שְׁוִינִי⁽¹⁵⁾.

15) אמנם בשעת חלוקת הקמחא דפסחא עדיין לא עברו ל' יום מאז הגיע לעיר, אבל עד שיגיע הפסח יעברו ל' יום, דעת הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות על הלכות פסח) שחייב הוא לתת 'קמחא דפסחא'. מאידך, בספר זכרון אברהם (ביג-במברגר, ס"ק ד) הסתפק אם תלי הדבר בשעת החלוקה או בשעה שהגיע הפסח [וראה שם שהסתפק הן על העני והן על הנותן].

[משנ"ב ס"ק ו]

וְעֵין בְּפִרְיֵי מִגְדִּים⁽¹¹⁾.

ולענין הספר על תלמיד חכם, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ג) שיש להספידו אף בחדש ניסן, אלא שיאמר המספיד שמקצרה הוא בדברים משום חודש ניסן, ושאיך על פי כן הרי הוא מספיד משום כבוד התורה.

[משנ"ב שם]

וְעָרֵב חֲנֻכָּה אֶחָד חֲצוֹת אֲמָרִים צִדִּיק־הַדִּין⁽¹⁶⁾.

16) אמנם הרמ"א לקמן (סי' תרפ"ג ס"א) כתב, שאין אומרים 'צידוק הדין' בערב חנוכה במנחה. וכתב המשנ"ב לקמן (סי' תרע"ב ס"ק יב) שיש שחולקים וסוברים שאפשר לאומרו, וכפי שסתם כאן.

[משנ"ב שם]

עַד יֵבֶן עֶשֶׂה אֶת הַמִּנְחָה⁽¹⁷⁾.

17) ויש שנהגו לקרוא פסוקים אלו מתוך ספר תורה, כן כתב בשו"ת הר צבי (א"ח ח"א סי' סט). והוסיף, שמנהגו של הגר"ח מצאנו היה, שבימים שקראו בתורה כגון בשני וחמישי ובראש חודש, מיד לאחר קריאת התורה היו קוראים את פרשת הנשיאים מתוך הספר שהוציאו, ושכן דעה מנהג עתיק בירושלים, ושבמקום שנהגו כן אין לשנות מן המנהג. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קט) כתב, שמנהגו של הגר"ח מצאנו היה לקרוא את פרשת הנשיאים לאחר התפילה גם בימים בהם היו קוראים בתורה, ומסיק שכן יש לנהוג.

[משנ"ב ס"ק ט]

דָּאִין מְזַכְרִין הַתְּעִנִּית בְּצִבּוּר⁽¹⁸⁾.

18) וכענין זה כתב לקמן (סי' תע"ב ס"ק ב) לענין הזכרת 'ענו' ביתענית בכורות, שאם יש מנין של עשרה בכורות שמתענים, לכתחילה טוב שלא יהיה אחד מהם ש"ץ, שאם כן בחזרת התפילה יצטרך לומר 'ענו', ואין ראוי להזכיר תענית בחדש זה בציבור.

[משנ"ב ס"ק י]

נִזְהָגִים לְהַתְּעִנִּית אֶפְלוּ בְּרֹאשׁ־הַחֹדֶשׁ נִסָּן⁽¹⁹⁾.

19) ולקמן (סי' תקע"ג ס"ק ז) כתב, שיש מקילים שאין החתן מתענה בחדש ניסן, ובכל הימים שאין אומרים בהם תחנון. ולמעשה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ג) שנהגו המשך במילואים עמוד 2

10) ואדם שבשעת חלוקת הקמחא דפסחא עדיין לא עברו ל' יום מאז הגיע לעיר, אבל עד שיגיע הפסח יעברו ל' יום, דעת הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות על הלכות פסח) שחייב הוא לתת 'קמחא דפסחא'. מאידך, בספר זכרון אברהם (ביג-במברגר, ס"ק ד) הסתפק אם תלי הדבר בשעת החלוקה או בשעה שהגיע הפסח [וראה שם שהסתפק הן על העני והן על הנותן].

11) שם (א"א ס"ק ב) הביא את דברי הא"ר (ס"ק ה) שכתב בשם שיידי כנסת הגדולה (הגה"ט אות ב), שגם תלמידי חכמים אף על פי שפטורים מלתת מיסים, מ"מ חייבים לתת 'קמחא דפסחא'. והעיר על כך הפמ"ג, שהשיירי כנסת הגדולה לא כתב אלא שבעירו נהגו כן, ויתכן שאין כוונתו שיש לנהוג כן בכל מקום [וראה כף החיים (ס"ק ז) שהביא דעות נוספות בנרן זה].

[משנ"ב שם]

כָּל אֶחָד לְפִי מְמוֹנָה⁽¹²⁾.

12) ואף מי שאין לו כדי פרנסתו, כתב בשו"ת משנת יעבץ (א"ח סי' ז) שחייב ללוות כדי לתת 'קמחא דפסחא', שאף על פי שפטור הוא מליתן צדקה [כמבואר ברמ"א (י"ד סי' רנ"ג)]. מ"מ חייב הוא ליתן 'קמחא דפסחא', כיון שישוד חיוב זה אינו משום מצות צדקה בלבד, אלא אף משום מצות שמחת יום טוב, כמבואר ברמב"ם (פ"ו מהל' יום טוב הי"ז-יח) ז"ל: 'וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב וכו', וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו'.

והוסיף בשו"ת משנת יעבץ (שם), שמשום כך הביא הרמ"א את החיוב לתת מעות חיטים בהלכות פסח, שכן חיוב זה אינו מהלכות צדקה בלבד, אלא אף מדיני החג.

[משנ"ב שם]

עֵין שֶׁם בְּפִרְוֶשׁ רֶש"י⁽¹³⁾.

13) בגמרא שם (סנהדרין לה, א) אמרו ש"כל תענית שמלינין בו את הצדקה, כאילו שופך דמים", ופירש רש"י שם (ד"ה כל), שהיו רגילים לחלק צדקה בלילי תענית, והיו עיני העניים נשואות לכך, ואם לא יחלקו או את הצדקה, נמצאו העניים רעבים.

[משנ"ב שם]

וְהוּא גַם־כֵּן קָצִין זָה⁽¹⁴⁾.

14) ולענין האומללים והנדכאים הנמצאים בעיר ומתביישים לפשוט יד ולבקש צדקה, כתב לקמן (סי' תקכ"ט ס"ק יז) שיש מקומות שנהגו שקודם יום טוב הולכים נבתי לב לבתי העשירים לקבץ נדבה עבור מרי נפש אלו, ואשרי האנשים שמשמים עין על זה, שמוכים לעצמם, ומזכים לכל אנשי העיר.